

A KÖNYVTÁRI ÉS TÁJÉKOZTATÁSI ISMERETEK, MINT ÖNÁLLÓ DISZCIPLÍNA

BOB McKEE

A könyvtári és tájékoztatási ismeretek egy foglalkozáshoz kapcsolódó alkalmazott tudományágat képeznek, és mint ilyenek termékeny interakciókat keltenek az oktatás, képzés, kutatás és a gyakorlat között. (Itt „képzésen” egy konkrét munkához kötődő készségek megszerzését értjük, míg az „oktatás” magában foglalja a többi munkaterületre is átvihető készségek és képességek széles körét.)

Egy ilyen tudományág a gyakorlati tapasztalatok, a gondolkodás és kifejtés, valamint a kísérletezés kombinálása révén fejlődik ki. Fontos a kutatás értékének hangsúlyozása, mind a hallgatók szintjén (az ismeretek, készségek és a kreatív gondolkodás képességének kifejlesztése), mind az oktatók szintjén (a kutatás előre viszi a gyakorlatot, és visszahat az oktatásra is).

Ez a tudományág párhuzamosan bontakozott ki a könyvtári tájékoztatási munka gyakorlatának változásával.

A könyvtáros helyzete hagyományosan világos volt egy stabil „láncban” a szerző, a kiadó és az olvasó között. A könyvtár hozzáférhetővé tette a rögzített ismeretek forrásait. Ez továbbra is a könyvtárak kulcsfontosságú feladata marad, és a forrásokhoz és a visszakeresésükhöz való értés ma is ugyanolyan fontos, mint azokban az időkben, amikor a könyvtárosképzés központjában a bibliográfia és a feltárás állt.

Most azonban Nagy-Britanniában a könyvtárügy gyakorlata változásokon megy keresztül. A társadalmi, gazdasági, szervezeti és technikai változások, változásokat jelent a könyvtárak használatában, erőforrásaiban, struktúráiban és szolgáltatásaiban. Ezek különféle bonyolult kapcsolatait azt is jelentik, hogy a szakképzett könyvtárosoknak magas fokú vezetői-szervezői képességekkel kell rendelkezniük.

A könyvtáros tradicionális szerepe (mint közvetítő a források és a használók között) azt hangsúlyozza, hogy munkája alapvetően emberekkel függ össze. A könyvtárosoknak fejlett interperszonális képességekre van szükségük, hogy hatékony interakciót tudjanak folytatni munkatársaikkal és a használókkal. Az interperszonális készségeket közvetlenül a vezetéstudományi tanterv részeként taníthatjuk, de közvetetten is fejleszthetők olyan tanulási módszerek alkalmazása révén, amelyek megkövetelik a hallgatók részvételét (csoportmunka, hallgatók által vezetett szemináriumok, szerepjátékok és hasonlók).

Nagy-Britanniában az utóbbi években az információ forrtságának növekvő tudatosodása, valamint az új technika (számítógépek, távközlés) forradalmi hatása az információközvetítésre óriási mértékben befolyásolta a gyakorlatot és az oktatást.

Az a felismerés, hogy az információ létfontosságú a hatékony döntésekhez, és döntő szerepe van a gazdasági növekedésben, több területen összekapcsolódik a nyomtatásra alapozott tevékenységektől a telematikus struktúrák irányában történő elmozdulással. E struktúrák megteremtik a nagy mennyiségű adat előállításának és áramoltatásának (az „információrobbanás” fogalma!) lehetőségét, miközben létrehozzák azokat az eszközöket is, amelyek lehetővé teszik az információ hatékonyabb számbavételét és kezelését.

Növekvő mennyiségű tájékoztatási munka folyik a könyvtárügy hagyományos felségterületein kívül. Ez a trend Nagy-Britanniában a szakmai és a felsőoktatási tevékenység bizonyos fokú szétforgácsolásához vezet.

A „tájékoztatástudomány” már mint a könyvtárügytől elválasztott tevékenységi szféra rendezkedett be, hasonlóképpen ahhoz, ahogy sok országban a könyvtárosok és a dokumentátorok elkülönültek. A tájékoztatástudomány az egy-egy meghatározott szakterület specializált információtartalmával foglalkozik, elemezve, értelmezve és egy meghatározott használói csoport körében terjesztve ezt a tartalmat.

Ezen kívül Nagy-Britanniában egy további áramlat körvonalazódik. Ez az „információszerzés” (information management) koncepciója, amely az utóbbi években bontakozott ki, mindenekelőtt az Egyesült Államokban: az információt értékes vállalati-intézményi erőforrásnak tekintik, s mint ilyent elemzi áramlását a szervezeten belül és szervezetszereket ennek az áramlásnak a hatékony kezelésére.

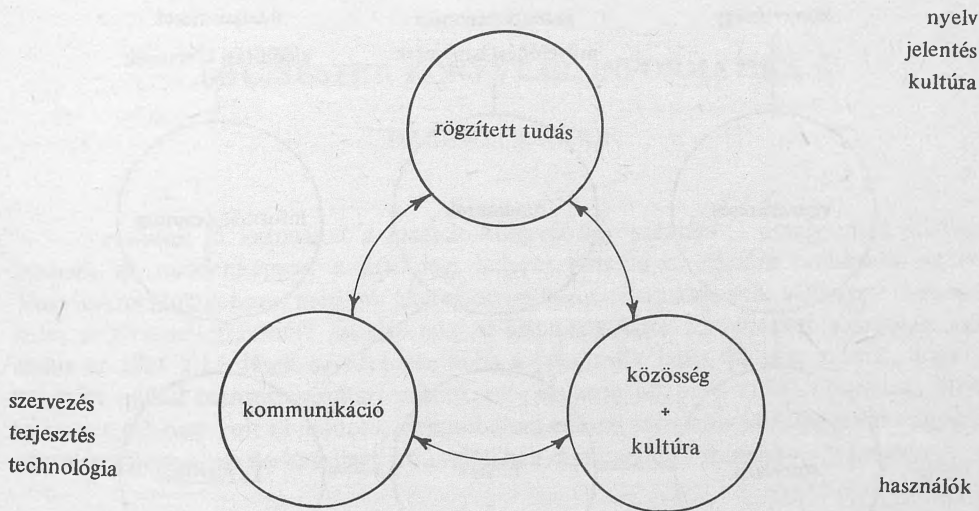
Ez a szétforgácsolás egyaránt tetten érhető az oktatásban (ahol speciális tájékoztatástudományi vagy információszerzési kurzusokat szerveznek a könyvtárak mellett különböző képesítési szintek szerint) és a szakmai egyesületekben. A tájékoztatástudományi szakemberek intézete (Institute of Information Scientists) és az Aslib (az úgynevezett „információszerzési egyesület”: Association for Information Management) együtt él a brit könyvtáros egyesülettel (LA).

Ez a hangsúlyeltolódás visszatükröződik az oktatásban is: olyan stúdiumok jelentek meg, amelyek egyaránt magukba foglalják a könyvtárügyet és a „tájékoztatási ismereteket”, továbbá sok könyvtári és informatikai tanszék szervezeti beágyazódása megváltozik: a bölcsészettudományi-társadalomtudományi környezet helyett a számítástechnika és az üzleti vezetés képezik az új tanszéki környezetet. A hagyomány és a múlt helyett a technika és a jövő kerül a középpontba.

Lehetséges, hogy ebben az átmenetben – legalábbis nálunk, Nagy-Britanniában –, elveszítünk valamit a könyvtárügy hagyományos értékeiből. Ahogy T.S. *Elia*t egyik sora („Where is the knowledge we have lost in information?”) is utal rá, a precíz információban szűkül az emberi tudás. Nagy-Britanniában vita folyik azok között, akik a tájékoztatást az üzleti élethez, a technikához és a kereskedelmi lehetőségekhez kötik, és azok között, akik azt a helyi közösségekhez, a könyvekhez, az olvasáshoz, valamint a közszolgáltatásokhoz kapcsolják.

A gyakorlat változásának és sokrétűségének ebben az összefüggésében a „tájékoztatási ismeretek” széles tudományágként fejlődik ki, amely képes mindennek a specializálásnak az alátámasztására. Ennek a tudományágnak az alapja a rögzített tudás, a kommunikáció, valamint a kultúra és a közösség fogalmai közötti kölcsönkapcsolat (ld. az 1. ábrát).

1. ábra
Tájékoztatói ismeretek

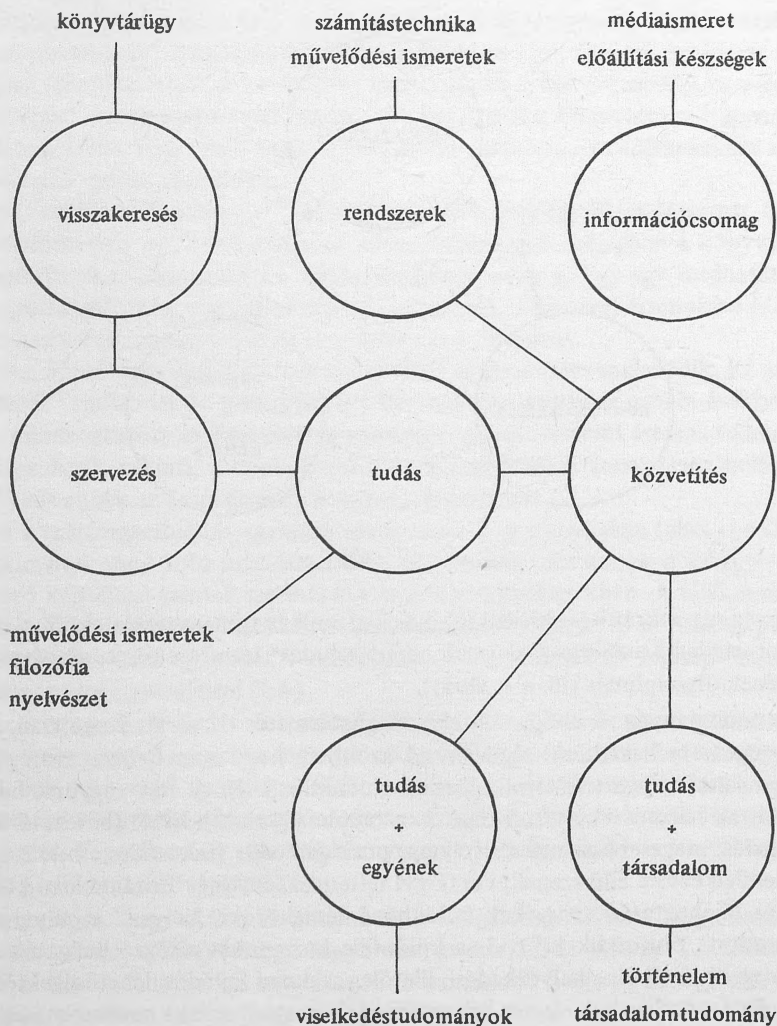
Ez a tudományág sokrétű és eklektikus, más kialakult tudományterületekből táplálkozik. Ugyanakkor szellemi azonossággal is bír, mint a tudás természetének, szervezésének és közvetítésének diszciplínája (ld. a 2. ábrát).

Ez a tudományág – ahogy fentebb meghatároztuk –, széles keretet ad, amelybe a könyvtárügy is beilleszthető. Nyilvánvaló azonban, hogy a modellben szereplő anyag egészét nem lehet teljesen feltárni egyetlen stúdióban. Hogy mit vegyünk be, és mit hagyjunk ki, az három tényezőtől függ: 1. a tanulmányok szintjétől (bevezető általános szakmai képzés, magasabb szintű tanfolyam, posztgraduális szakosodás stb.); 2. a tanszéken belül rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételektől (Nagy-Britanniában különböző könyvtári és tájékoztatói tanszékek különböző témakörökre helyezik a súlyt, a képzés más-más ponton „öblösödik ki”); 3. a különféle kurzusokat elvégző hallgatók számára kínált jelenlegi és jövőbeli elhelyezkedési, illetőleg szakmai fejlődési lehetőségektől.

Nagy-Britanniában jelenleg a könyvtári-tájékoztatói munka szakemberképzése átmeneti állapotban van: a „tájékoztatói ismeretek” egyes elemeinek a könyvtárügyi kurzusokba való „beoltásával” kísérleteznek. Nincs kizárva, hogy a jövőben a tájékoztatói ismeretek felsőfokú diplomát adó tudományággá válik, míg a könyvtártudományra, tájékoztatóstudományra és információszervezésre posztgraduális szinten lehet majd szakosodni.

A stúdiók tartalma dinamikusan változik és szüntelenül fejlődik. Fontos hangsúlyozni a brit könyvtári-informatikai felsőfokú képzés fejlődésének sokrétűségét. Nagy-Britanniában minden felsőoktatási intézmény nagyfokú autonómiát élvez kurzusainak

2. ábra
Tájékoztatói ismeretek

kialakításában. Míg a könyvtári-informatikai szakos hallgatók számát szabályozzák, a stúdiók tartalmát nem határozzák meg szigorúan.

Két általános trend mégis megállapítható. A tartalommal és a könyvtári munkamódszerekre való beszűkülés helyett a tájékoztatói ismeretek szélesebb összefüggéseinek hangsúlyozása válik jellemzővé. A diszciplína beágyazódását illetően pedig elmozdulás tapasztalható az irodalom- és bölcsészettudományi környezettől a számítástechnika és a vezetéstudomány irányában.